

Luokkasodan Pyörteissä

Kaltsoyn muistelmista kirjoittanut VENHOTAR.

I.

KUN Venäjän tsaarivalta kukistui niin Suomalekin tuulahti vapaampi aika. Venäjän vallankumoukselliset soturit ojensivat veljenkättä Suomen työläisille. Elettiin suurien vapausaatteiden ja hehkuvan innostuksen lumoissa; tämä tunnelma oli tarttuvaa, se levisi köyhälistön keskuudessa kuin kulovalkea. Suomen valistunut työväestö oli kyllin kypsä käsittääkseen vallitsevat yhteiskunnalliset epäkohdat, niiden olemassaolon todelliset syyt ja niiden poistamiseksi tarvittavat keinot. Se alkoi varustautua, sillä älyttiin otollisen hetken tulleen työväestön valtaannousmiselle.

Olin niihin aikoihin kuudentoista vuoden ikäinen. Toverini karakteerasivat minua: "Rihkamakauppias herra Kaarlo Mäntynen"; kuljeskelin nimittäin Helsingin katuja myyskennellen yhtä ja toista pientä rihkamaa, ansaitakseni siten puutteellisen toimeentuloni, sillä kotona ahdisti loppumaton puute ja köyhyys. Usein meni päiviä etten näillä matkoillani ansainnut mitään muuta kuin väsyneet jalat ja ankaran nälän. Enimmäkseen koputtelin herrastalojen keittiön ovilla, sillä rikkaiden koti-apulaisilla oli runsaammin rahaa kuin varattomilla työläisäideillä. Näillä matkoillani näin ja kuulin yhtä ja toista mikä avarsi elämänymmärrystäni ja selvitteli käsitteitäni tulevien tapahtumien varalta.

Syksyllä v. 1917, ollessani näillä kauppatatkoillani, jouduin erään sellaisen tapauksen silminnäkijäksi, joka syvästi järkytti mieltäni. Heti aamulla, tullessani kaupunkiin, huomasin kaduilla erikoista, kuumeista levottomuutta ja liikehtimistä. Edellisenä iltana olin kuullut isäni ja naapurimme Hildenin keskustelevan niiden huhujen johdosta, joita oli liikkeellä venäläisten merisotilaiden kapinallisesta neuvottelusta päällystönä kaappaamiseksi. Aikomuksena oli että vangitaan kaikki päälliköt, pienemmistä suurempaan ja pakoitetaan heidät yhtymään vallankumouksellisten joukkoon ja ne, jotka eivät siihen suostu päästetään hengestään. Nähdessäni nyt merisotilaita niin lukuisasti kaduilla, päättelin että he etsiskelevät päällikköjään joita piileskeli hotelleissa ja yksityisasunnoissa. Olin juuri aikeessa nousta erään kivitalon portaita ylös kun kuulin melua ja huutoa vastaiselta kadulta. Riensin paikalle ja ennätin juuri parahiksi näkemään kuinka erään ratsukenraalin jaloista vedettiin kiiltonahkaisia saappaita. Ne annettiin erälle repaleisiin puetulle miehelle. Tapaus huvitti minua, sillä mielestäni ei siinä ollut mitään väärin, vaikka sellaiselta otettiin, jolla on, ja annettiin tarvitsevalle. Mutta kun kenraalille tarjottiin punaista nauhaa, joka merkitsi vallankumouksellisten riveihin yhtymis-

tä, kieltäytyi hän sitä vastaanottamasta. Sitä ei tarjottu toista kertaa — kuului laukaus ja siihen päättyi kenraalin elämä. Yhtä nopeaan kuin tuomio täytäntöön pantiin, korjattiin ruumis pois. Kaikki tapahtui niin äkkiä, että tuskin älysin mitä oli tekeillä. Tapahtumien vauhti oli niin vinha ettei käsitykseni jaksanut seurata niiden mukana. Kun vihdoinkin toinnuin kysyin vieressäni seisovalta sotilaalta että mitä tuo mies on tehnyt ansaitakseen moisen kohtelun, johon sotilas vastasi: "Hän oli yksi meidän pahimpia piiskureita. Hän edusti sitä luokkaa, joka meidän hikemme ja veremme kustannuksella ylellisyydessä vetelehti. Vasten tahtoamme on meidät tuotu tänne, erotettu kodistamme ja omaistemme parista, tekemään ilmaista työtä ja palvelemaan kiduttajiamme, saamatta siitä muuta palkkaa kuin koiramaisen kohtelun ja huonon ravinnon. Meillä ei ole mitään oikeuksia, vaan ainoastaan orjamaista kuuliaisuutta. Meidän tovereitamme on ammuttu ja hirtetty pienemmästäkin kapinoimisesta inhimillisempien olojen puolesta. Mutta nyt on meidän hetkemme tullut. Kotimaassamme ovat työläiset kukistaneet riistäjänsä, samoin tulee tapahtumaan täälläkin."

Laskien kätensä olkapäilleni ja katsoen minua kiinteästi silmiin, hän sanoi: "Nuorimies, oletko valmis astumaan taistojen teitä? Sinunkin paikkasi on vallankumouksellisten työläisten riveissä." Hänen sanojensa uhkaava ennustus sai kylmät väreet yli ruumiini. Kuin lumottuna tuijotin hänen mustiin silmiinsä, joista virtasi voimaa ja kehoitusta sieluni.

Sotilas hävisi väkijoukkoon, jättäen minut risti-riitaisten tunteitteni valtaan. Hänen sanansa eivät tosin olleet minulle outoja, sillä olin usein kuullut isäni Hildenin kanssa keskustelevan niistä asioista. Hekin syyttivät ja puhuivat, jotakin minulle tuntematonta, työväenluokan kurjuudesta ja kärsimyksistä. Syvissä mietteissä kävelin katuja. Mieleni oli liian kihtynyt näkemäni ja kuulemani johdosta. En voinut antautua rauhalliseen ja kärsivällisyyttä kysyvään kaupanhierontaan piikojen kanssa. Kesken päivää läksin tallustelemaan kotia kohden joka oli Fredriksbergissä, lähellä Helsinkiä. Ensi työkseni kerroin kotiväelleni mitä olin kaupungilla nähnyt ja kuullut. Tuli siihen Hildeninikin, polkansa Matin seurassa. Matti oli minun ikäiseni ja paras toverini. Innostuneesti keskustelivat ukot mahdollisesti tulevasta tapahtumista. He olivat molemmat jo yli kuudenkymmenen, mutta henkisesti virkeitä ja mielipiteiltään helakan punaisia. Hilden juulisti juurevasti, että "riistäjäluokka on kirotuin aines maanpäällä,

aines jonka työläisten pitäisi tuhota, hävittää juurineen, sillä se elää meidän työmme tuloksista ja anastaa hyvinvointimme; se on kuin ilkeä mato joka elää heikompinsa verestä, jättämättä uhriaan ennenkuin viimeinenkin veripisara on kulviin imetty.

Silloin Matin kanssa vannoinme taistelevamme köyhällistön oikeuksien puolesta. Samaa mieltä olivat minun vanhemmat veljeni Yrjö ja Rauli ja toverimme Asialan Oskari.

II.

Tapahtumain kulku kehittyi nopeasti. Meidän toiveemme täyttyi pikemmin kuin odotimmeakaan. Syksyn kuluessa kärjistyi työläisten taloudellinen elämä entistään sietämättömämmäksi. Elintarpeiden hinnat nousivat; työläisten palkat olivat niin alhaiset etteivät riittäneet edes välttämättömpiin tarpeisiin. Siellä täällä tapahtui mellakoita kun nälkintynyt joukko yritti omankäden oikeudella hankkia elintarpeita itselleen. Esimerkiksi Helsingissä tyhjennettiin kauppartorille tulevat hevostenormalliset maalaisten ruokatarpeita. "Valtion" suuri voiliike menetti täten useita tynnyreitä voita. Mutta järjestynyt työväestö toimi omalla tahollaan eri menetelmien mukaisesti. Eduskunnassa esittivät työväen edustajat "me vaadimme"-ohjelman, jossa lausuttiin julki työväen tärkeimmät vaatimukset. Se hyljättiin. Kiihtymys kasvoi ja marraskuun 15 päivä se puhkesi julki suurlakkona. Lakon johtoon asetettiin vallankumouksellinen keskusneuvosto, johon ammattijärjestö, sos-dem. puolueen johto ja sos-dem. eduskuntaryhmä nimittivät edustajansa.

Suurlakko oli loistava näytös työväenluokan voimasta. Työväestö olisi helposti voinut ottaa kaiken vallan käsinsä. Kaikki pyörät seisoivat. Punakaartit olivat kaikkialla tilanteen herrana. Lahterikaartit pysyivät pilossa. Hyvä järjestys vallitsi. Porvaristo älysi vaaran. Se riensi tekemään joitakin myönnytyksiä. Luovuttiin yrityksestä siirtää korkein valta 3-henkiselle valtionhoitajakunnalle ja elintarvekysymyksessä, kunnallislakien ja 8-tunnin työaikalain toteutumisessa annettiin kauniita lupauksia.

Kun lakon jatkaminen ilmeisesti olisi kärjistänyt huutavaa elintarvehätää, päätettiin se 4 päivän jälkeen lopettaa. Vallankumouksellisen taistelun tieltä peräännettiin ja työväen arveltiin rauhallisin keinoin pääsevän vaatimustensa perille. Päätös on jälkepäin selitetty historialliseksi virheeksi. Ratkaiseva askel olisi ollut otettava silloin kun porvaristo oli vielä heikko. Porvaristo käytti hyväksseen työväen epäröintiä. Se nosti nyt iskulauseen "Luja järjestysvalta!" Se oli haaste työväenluokalle. "Luja järjestysvalta!" merkitsi lujempaa kapitalistista diktatuuria.

Minun vanhemmat veljeni olivat yhtyneet Helsingin järjestyskaartiin ja me olimme, minä Matin ja Oskarin kanssa, päättäneet yhtyä Fredriksbergin punakaartiin. Olin jättänyt rihkamakauppiaan ammatin ja yritin oikein miesten töihin. Onnistuimme-

kin Oskarin kanssa pääsemään tienkorjaustöihin lähelle Helsinkiä. Mutta jo mennessä matkalla, arveli Oskari, että tilanne on kärjistynyt siihen pisteeseen ettei enään kauan tehdä töitä, vaan taistellaan.

Hänen ennustelunsa osoittautuikin oikeaksi. — Olimme olleet joitakin aikoja työssä Töölöön tullissa kun eräänä aamuna työhön mennessämme ei työmaalle tullut ketään toisia. Seinällä oli ukaasi, jossa ilmoitettiin että työt on lopetettu talveksi. Toisessa paikassa, missä työläiset tapasivat ruokaila, oli koneella kirjoitettu ilmoitus, joka kuului seuraavaan tapaan:

TYÖLAISTOVERIT.

Koska työväenluokan taloudellinen asema kärjistyy päivä päivältä, eikä porvariston taholta yritetä tehdä mitään aseman korjaamiseksi, vaikka järjestömmme on koettanut esittää ehdotuksia ja suunnitelmia työttömyyden lieventämiseksi. Näihin ehdotuksiimme ei ole edes suvaittu mitään vastata porvariston taholta. Päinvastoin he ovat alkaneet varustautua kukistaakseen asevoimalla työläisten vaatimukset.

Se toimenpide velvoittaa myöskin työläisiä järjestymään luokkana ja tarttumaan aseihin oikeuksiemme puolesta.

Jokaisen työläisen velvollisuus on yhtyä Suomen Punaiseen Kaartiin.

Marraskuun 26 päivä on joukkokokous työväentalolla. Kaikkia työläisiä veloitetaan olemaan saapuvilla. Yhtykää vapaaehtoisesti ammattijärjestöönne, järjestyskaartiin ja punakaartiin. Meidän on toimittava pikaisesti. — Toveruudella,

Suomen Ammattijärjestön Keskuskomitea.

Ilmeisimmme katselimme toisiamme. Sitten huomasimme vielä yhden ilmoituksen lisää, jossa selitettiin, että seuraavana sääntömääräisenä maksupäivänä saapuu kaupungin insinööri suorittamaan työläisten lopputilin.

"Tuohan kuulostaa hyvälle", arveli Oskari. "Saamme vielä rahaakin ennenkuin lähdemme rintamalle. Vai mitä arvelet? Yhdymmekö Punakaartiin?"

Minun päätökseni oli jo vaimis. Me kävelimme suoraapäätä työväentalolle ja kirjoittauduimme punakaartiin.

Työväki oli marraskuun lakon jälkeen antanut vallan luisua käsistään. Porvaristo alkoi sitä käyttää työväkeä vastaan. Aseellisia kaarteja ilmestyi, varsinkin Pohjanmaalle. Talonpoikia narrattiin kaarteihin selittämällä, että kysymys on taistelusta Suomen itsenäisyyden puolesta ja venäläisten joukkojen poisajamisesta. Tämä valheellinen propaganda menestyikin siitä huolimatta, vaikka neuvostohallitus oli julistanut Suomen itsenäiseksi ja ryhtyi siirtämään venäläisiä sotilaita Suomesta Venäjälle.

Mutta jos porvarit varustautuivat, eivät työläisetkään istuneet ristissä käsin. Nähtiin selvästi, että ajaututtiin ratkaisevaan yhteenottoon porvariston kanssa.

Etelä-Suomessa ryhdyttiin järjestämään punakaarteja entistä tehokkaammin. Uusia voimia liitettiin yhteen ja sotilaallinen harjoitus kuului pääjärjestykseen kaikkialla.

Ilma oli täynnä sähköä ja sisällissodan pilvet kävivät yhä synkemmissä; jokainen hetki odotettiin vain lopullisen räjähdysen tapahtumista.

Näin jännityksen vallassa meni joitakin aikoja. Nopeata esiintymistä ja päättävääsyyttä puuttui työläisten taholta. Se oli epäkohta, joka tuotti arvaamattomia vahinkoja. Porvaristo oli saanut järjestettyä asiansa niin pitkälle, että se uskalsi ryhtyä ratkaiseviin toimenpiteisiin. Toimettomina ei oltu punaistenkaan puolella. Helsingissä kokoontui laajennettu puoluetoimikunta. Kokouksessa oli tilanne selvä. Lyhyen keskustelun jälkeen päätettiin vastata porvariston antamaan taisteluhaasteeseen julistamalla vallankumous. Kaikkialla alkoi nyt kuumesta touhua. Kaikki työväen lehdet Helsingissä ilmestyivät punaisena ja niissä julistettiin aseellinen sota valkoisia vastaan. Tammikuun 27 päivä kohotettiin Helsingin työväentalon torniin punainen lyhty osoittamaan että työväki nousee valtaan.

Lahtarit tunsivat heikkoutensa Helsingissä ja yleensä etelä-Suomessa, eivätkä sanottavasti uskaltaneet ryhtyä julkiseen vastarintaan. Sen sijaan jatkoivat he salaista toimintaansa pääkaupungissa ja ryhtyivät saboteeraamaan. Punakaarti sai piankin pääkaupungin haltuunsa. Hallitusrakennukset ja virastot valloitettiin, porvarilliset virkailijat olivat potkineet tiehensä; senaatti oli siirretty Vaasaan, josta tuli valkoisen Suomen pääkaupunki.

Hildenin Matti, Asialan Oskari ja minä olimme kuuluneet punakaartiin jo kolmatta kuuta, mutta emme olleet päässeet vielä rintamalle lähtemään. Meitä käytettiin monien muiden mukana vahtipalveluksessa Fredriksbergin konetallilla. Panssarijunia oli huolellisesti vartioitava valkoisten sissien konnantöiltä. Samoin rautateiden siltoja oli varjeltava ettei vaariskeleiva vihollinen pääsyt niitä ilmaan räjähdyttelemään.

Jännittyneen innostuksen vallassa seurasimme punakaartin voittoja. Lahtareiden julmat ja raakamaiset kohtelut heidän käsiinsä joutuneita punaisia kohtaan saivat mielemme vihasta kiehumaan. Halveksuvalla säälillä puhuimme niistä työläisistä ja pohjolaaisista talonrengeistä, jotka tietämättömyydessään taistelivat riihtäjien riveissä omia etujaan ja työläistovereitaan vastaan.

Näin mentiin maallskuuhun asti, jolloin meidänkin vuoromme tuli lähteä avonaiseen taisteluun. Fredriksbergin toinen vapaaehtoinen ja Helsingin vapaaehtoinen komppania määrättiin lähtemään Tamperetta puolustamaan. Molemmat toverini, Matti ja Oskari, sekä veljeni Yrjö ja minä kuuluimme lähtevien joukkoon. Mielemme valtasi kuumainen kiihko ja outo aavistus. Keskustelimme vakavasti tulevista rintamaoloista ja suunnittelimme kuinka voisimme olla toisillemme apuna, jos sattuisi ikävästi käymään. Vanhemmamme olivat lähtöm-

me vastaan nuoren ikämme vuoksi. Siitä huolimatta touhustimme matkavalmistuksissa.

Äiti itki katkerasti ja hänen kyyneleensä olivat vähällä saada mieleni heltymään; olinhan vasta kuu-dentoista. Paljon vanhempia eivät olleet toverin-kaan. Olimme kaikki vielä alle kahdenkymmenen. "Eivät edes pelkää", lausui isäni Hildenille. Hetken innostus valoi miehuutta mieleeni ja oman tärkeiteni tuntien vastasin heille: "Se joka vapaaehtoisesti lähtee puolustamaan sorrettujen oikeuksia, ei tunne pelkoa." Yrjö lausui vakaumuksensa että meitä kutsuu luokkavelvollisuus ja sitä kutsua on meidän noudatettava. Mutta äiti ja nuoremmat siskot itkivät yhä katkerammin. Äiti yritti vedota tunteisimme huokailien: "Mikä meille nyt neuvoksi tulee, kun sekin vähäinen avustus, jonka olen teiltä saanut, lakkaa." Muistutin hänelle niitä hyviä lupauksia ja etuisuuksia, joita työväen hallitus on antanut ja jotka se täytäkseen panee heti kun vihollinen on torjuttu. Yrjö huomautti, että äiti voi käydä lunastamassa meidän tulevan palkkamme punakaartista. Nuorempia veljiä pyysimme ottamaan hyvän huolen vanhemmistamme sillä aikaa kuin olemme poissa.

Hildenin Matti oli jo valmiina ja tuli hakemaan meitä. Niin sitä sitten lähdettiin. Pyysimme kotiväkeä tulemaan asemalle jäähyväisille. Matkalla liittyi seuraamme Asialan Oskari.

Reippaasti astelimme, me punasoturit, lyhyen matkan päässä olevalle entiselle venäläiselle sotilaskasarmille, jossa oli määrä suorittaa nimihuuto rintamalle lähtijöistä. Meille annettiin kiväärit ja komennettiin yhteen riviin. Kansainvälistä laulaen marssimme Helsingin työväentalolle sankkojen ihmisjoukkojen tervehtiessä meitä riemuhuudolla.

Työväentalon juhlasalissa annettiin meille rautaiset kypärit, ampumatarpeita ja savukkeita. Meille tarjottiin myöskin hyvää ateria. Sen jälkeen meidät yhdistettiin Helsingin vapaaehtoisen komppaniaan. Rivien eteen asetui kaksi soittokuntaa. Innostusta herättävien sävelten kaikuessa ja punaisten lippujen liehuessa marssimme asemalle. En ole koskaan enemmin, enkä jälkeenkäänpäin, elänyt niin ylevän innostuksen lumoissa kuin niinä hetkinä. Minä olin ollut valmis hyökkäämään asiamme puolesta vaikka tulimereen ja taistelemaan itse sarvipäisiä perkeleitä vastaan. Siihen myöhemmällä saankin tilaisuuden.

Asemalla oli meitä odottamassa tuhansin nouseva työläisjoukko. Hurraa- ja eläköönhuudot olivat mieltä huumaavia. Ilma kaikui: "Eläköön punakaarti! Eläköön kansanvalta! Eläköön Suomen työväen hallitus!"

Eräs toveri piti innostavan puheen, teroitteen lähtevien mieleen sen asian ylevyyttä, minkä puolesta olemme nyt valmiit uhraamaan kaikkemme, henkemmekin. Enemmistöä pojista olivat valmot tai lemmitetyt saattelemassa ruusujen ja suudelmien kanssa. Me toiset saimme katsella vesissä suin niitä kiinteitä syleilyjä ja pitkiä suudelmia. Soit-

tokunta soitti jäähyväishymniä. Viimeiset "hyvästi, hyvästi"-huudot hukkuivat veturin kimakkaan vihellykseen ja pyörien kolinaan.

Jokainen valpui hiljaiseen mietiskelyyn kunnes tulimme Fredriksbergin asemalle jossa juna pysähtyi hetkeksi. Hyökkäsimme asemasillalle vielä kerran nähdäksemme omaisemme ja ystävämme, jotka olivat tuloamme odottamassa.

Sinä mekin, veljeni ja minä, jätimme vanhukсилlemme hyvästit. Äidin kyyneleet vierivät runsaana ja hänen kätensä vapisi kun hän tarttui omaani kuiskaten: "Olkoon onni myötänne, minä rukoulen teille voittoa ja pelastusta." Ääni petti ja sanat takertuivat huulille; hän ei voinut puhua enemp. Yrjö lohdutteli sanoen: "Alkää itkekö, äitikuulta, noin katkerasti, me tulemme pian takaisin."

— Mutta lupaustaan ei hän voinut koskaan täyttää. Hänet kaatoi lahtarin kuula Tampereen valloituksessa.

Veturi vihelsi lähtömerkin ja meidän täytyi kiirehtiä vaunuun. Siihen jäi äiti lukuisten toisten äitien kanssa huiskuttamaan liinaansa luokkateleluun lähteville pojilleen. Äidin kyyneleet liikutivat mieltäni; turhaan yritin taistella hentomielisyyttä vastaan. Se kuohahti sieluuni kuin lämmin aalto, tuoden mieleeni muistoja varhaisemmilta lapsuusvuosiltani, joiden taustana kuvastui hellä, rakastava äiti joka ainaisen puutteen ja köyhyyden kanssa taistellen kielsi itseltään niin paljon, voidakseen valmistaa pienokaisilleen hetken ilon tai mieluisan yllätyksen.

(Jatketaan)

YÖVAHTI

Syvinä tehdasholvit ammottaa
 kuin murheen sysimusta hornankuilu.
 Silmää ne syvyydellään kammottaa.
 Holveissa vinkuu tuulen myrskyhuilu.
 Ei ääntä, askeletta. Koneet tummat
 tyhjyyteen tuijottaa kuin hirmut kummat.
 Ei rattaat rapsa, vasarat ei lyö.
 On niinkuin kuollut oisi suuri Työ.

"Rauhaa, rauhaa", kellot julistaa
 ja kaiku kiirii ylös kaikkiin tuuliin.
 On kevätyö, ja hän ei rauhaa saa.
 Tuo hymyn karvaan nostaa miehen huuliin
 hän voi vain katkerasti nauraa tälle
 tyhjääkin tyhjemmälle elämälle,
 mi edes muistoja ei hälle suo.
 Se tyhjä, kuollut on koneet nuo.

Kaikuen kaukaa tornin kellot soi,
 ja kaiku vastaa tehtaan onkaloissa.
 "Rauhaa, rauhaa", niin ne huminoi.
 Ja kuollut rauha asuu kammioissa.
 Vaan vaiti! Askeleita kuuluu yössä.
 Ken, houkka, tänä yön valvoo työssä?
 Yövahti vain, mies harmaahapsinen
 tuo öinen palvoja on koneiden.

Hän vanha on. Jo kuuskymmentänsä
 sai ohi, hukkaan valui elämänsä.
 Se nuoruudesta hamaan vanhuuteen
 sidottu oli rautarattaaseen.

Hän vahdin rautasauvaan nojaten
 astuupi vanhanmiehen askeleita.
 Ja vitkaan vierieissä hetkien
 vuosia muistaa ammoiin kuluneita.
 Hän tuhat valvomaansa muistaa yötä,
 hän muistaa puutetta ja muistaa työtä.
 Ja haamut armaat nuoruushaaveiden
 taas elävinä nousee etehen.

On kevätyö ja kellot kaukaa soi,
 rauhaa julistain ja vapahdusta.
 Hän tuskin kuulee, kun ne huminoi.
 Yö ympärillä on ja tehdas musta.
 On vanhuusturva vahdinsauva vain.
 Hän väsyneenä astuu laahustain.
 Kuin ikuisuus on hetki jokainen
 soi turhaan rauhanviesti kellojen.

JOHANNES PÄIVÄLÄ.